

İlyas Çeliktaş

Assistant Professor Doctor, Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı

ANONİM ORTAKLIĞIN HAKLI SEBEPLE FESHİ

GİRİŞ

Anonim şirketler çoğunluk ilkesine göre yönetilirler¹. Pay sahiplerinin veya temsilcilerinin katılımı ile oluşan ve anonim ortaklığın iradesini temsil eden genel kurulda alınan kararlar toplantıya katılın ya da katılmasın tüm ortakları, organları ve ortaklığı bağlar. Ancak şirkette çoğunluğa sahip pay sahipleri ile azınlık pay sahipleri arasında demokrasilerde olduğu gibi bir denge kurulması gerekir. Nitekim bu konuda pay sahiplerine bireysel olarak genel kurul kararlarına karşı iptal davası açma hakkı tanındığı gibi bazı konularda karar alınabilmesi için ağırlaştırılmış toplantı ve karar yetersayıları öngörülmüştür. Çoğunluk ilkesine karşı temel bir ilke olan eşitlik ilkesi de bu anlamda bir denge unsuru olarak kabul edilmektedir². Çoğunluk ilkesinin yaratacağı olumsuz sonuçları engellemek amacıyla önemli bazı konularda sermayenin belirli bir oranını temsil eden azınlık pay sahiplerine de bazı haklar tanınmıştır. Bu haklar yoluyla kimi zaman belli konularda çoğunluğun karar alması önlenilmekte (olumsuz azınlık hakları)³ kimi zamanda çoğunluğa rağmen ortaklık adına bazı işlemler gerçekleştirilebilmektedir (olumlu azınlık hakları)⁴. Anonim ortaklığın haklı sebeple feshi olumlu azınlık haklarından biridir. Çalışmamızda bu hakkın özellikleri üzerinde duracağız.

¹ Çoğunluk ilkesi ve anonim şirketlere hakim olan diğer ilkeler için *bkz.*: Hasan Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013, s. 261 vd. Türk Hukuku bakımından bu ilke Türk Ticaret Kanunu (TTK) m.423'de somutlaşmıştır.

² Avrupa Birliği'nin 77/91 sayılı İkinci Yönergesinde (m.42) evrensel nitelikteki eşit işlem ilkesi kanunî bir üst-kural haline getirilmiştir (ABI. Nr. L 026, 31.1.1977). Keza 77/91 sayılı yönergeyi yürürlükten kaldıran 2012/30 sayılı Yönerge m.46 (ABI. Nr. L 315/74, 14.11.2012).

³ Genel kurul toplantılarında belli konularda karar alınabilmesi için ağırlaştırılmış toplantı ve karar yetersayıları öngörülmüşse azınlığın bu kararların alınmasını önleyebilmesi.

⁴ Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul: Beta, 2012, s. 234. Bu haklar konusunda ayrıntılı bilgi için *bkz.*: Selin Sert Canpolat, "Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının İncelenmesi", TBB Dergisi, Sayı 74, 2008, s.161 vd.

1. Anonim şirketlerde azınlık kavramı

Azınlık kavramı anonim şirketler hukukunda üç anlamda ele alınabilir⁵:

- a) Şirket esas sermayesinin yarısının altındaki paylar topluluğunu temsil eden pay sahipleri grubu,
- b) Genel kurul toplantısında azınlıkta kalanlarla beraber, herhangi bir sebeple genel kurula veya oylamaya katılmamış pay sahipleri grubu,
- c) Şirket esas sermayesinin belirli bir oranını temsil eden pay sahipleri grubu.

Kanun koyucular genellikle azınlık kavramını şirket esas sermayesinin belirli bir oranını temsil eden pay sahipleri grubu olarak ele almıştır. Örneğin Türk hukukunda “sermayenin en az onda birini, halka açık şirketlerde yirmide birini oluşturan pay sahipleri” azınlık olarak tanımlanmıştır (TTK.411/1). Azınlık pay sahiplerine genel kurula katılma, oy kullanma, iptal davası açma, kar payı alma, tasfiye bakiyesine katılma hakkı gibi her bir pay sahibine tanınan haklar dışında bir takım haklar tanınmıştır. Şirket sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olmak azınlık haklarını kullanmak için yeterlidir. Bu hak bir kişide toplanacağı gibi birden çok paydaşın birlikte hareket etmesi halinde de oluşur⁶. Şirket esas sözleşmesine konulacak bir hükümle bu oran düşürülerek azınlık haklarının kullanılması kolaylaştırılabilir⁷. Kanunen tanınan azınlık hakları dışında esas sözleşme ile azınlığa yönetim kurulunda temsil edilebilme hakkı gibi haklarda tanınabilir⁸. Azınlık hakları gelişme göstermekte ve bunların listesi de zenginleşmektedir. Türk hukukunda azınlığa tanınan haklara; denetçinin görevden alınmasını ve yeni denetçi atanmasını talep hakkı (TTK.399/4), nama yazılı pay senedi bastırılmasını talep hakkı (TTK.486/3), özel denetçi atanmasını sağlama (TTK.439), finansal tabloların görüşülmesini bir ay sonraya erteletme (TTK.420), genel kurulu toplantıya davet ve gündeme

⁵ Mahmut T. Birsal, “Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları”, İmran Ökten’e Armağan, Ankara 1970, s.627.

⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi T. 25.11.1978, E. 1978/4856, K. 1978/5184.

⁷ Bahtiyar, s.236; Ayşe Sumer, Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul 1991, s. 9.

⁸ İsmail Kirca (Manavgat/Şehirli Çelik), Anonim Şirketler Hukuku, C.1, Ankara 2013, s. 430.

madde koydurma (TTK.411,412), haklı sebeple anonim ortaklığın feshini talep hakkı (TTK.531) örnek verilebilir.

2. Anonim ortaklığın haklı sebeple feshi

2.1. Genel olarak

Bir sözleşme yapıldıktan sonra özellikle sürekli sözleşmeler bakımından zaman içinde şartlar değişebilir. Tarafların üstlendikleri edimlerini yerine getirmeleri dürüstlük kuralı gereğince çekilmez hal alabilir. Böyle bir durumda hakkaniyet gereği taraflara bozucu yenilik doğuran bir beyanla sözleşmeyi sona erdirebilme imkânı tanınmıştır⁹. Temelinde sözleşme ilişkisi bulunan anonim şirketler bakımından da haklı sebeple fesih imkânı mevcuttur¹⁰. Konu, Türk hukukunda TTK.531’de “Haklı sebeplerle fesih” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu hükmün kaynağı olan İsviçre Borçlar Kanununda da (736/4) şirket sermayesinin yüzde onunu temsil eden pay sahiplerinin haklı sebeple şirketin feshini talep edebilecekleri düzenlenmiştir. Alman hukukunda ise Alman Paylı Ortaklıklar Kanununda (AktG) bu konuda yasal bir düzenleme olmamakla beraber, Alman Limited Ortaklıklar Kanununu (GmbHG) § 61 hükmünün kıyasen uygulanmasının mümkün olabileceği veya esas sözleşme ile dava hakkının düzenlenebileceği ifade edilmektedir¹¹. Çoğunluk gücünün kötüye kullanılmasına karşı etkili bir araç olan haklı sebeple ortaklığın feshi hakkı aynı zamanda azınlık ile çoğunluğun menfaatler dengesinde uzlaşarak yaşamalarına da hizmet etmektedir.¹²

3. Haklı sebeple feshi talep hakkı azınlığa tanınmıştır

Türk hukuku bakımından bu hakkın kullanılabilmesi için esas sermayenin onda birine halka açık şirketlerde yirmide birine sahip olmak gerekli ve yeterlidir. Bu oranda paya bir pay sahibinin sahip olması şart değildir. Birden fazla pay sahibi de bir araya gelerek söz konusu hakkı

⁹ Erdoğın Moroğlu, “Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması ve Haklı Nedenlerle Fesih”, Makaleler I, İstanbul 2001, s.93.

¹⁰ Emin Cem Kahyaoğlu, “Anonim Ortaklıkta Haklı Sebeple Fesih”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, İstanbul 2011, s. 549 vd.

¹¹ Ayşe Şahin, Anonim Ortaklığın Haklı Sebeple Feshi, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s. 86 vd.

¹² Ünal Tekinalp, “Otuz Yıllık Uygulamanın Işığında Azınlık Hakları Sisteminin ve Uygulamasının Değerlendirilmesi”, Türk Ticaret Kanunu’nun 30. Yıl Semineri, İstanbul 1988, s.241.

kullanabilir. Esas sözleşme ile daha düşük bir oran öngörülebilir¹³. İsviçre hukukunda ise bu oran gerek kapalı gerekse halka açık anonim şirketlerde % 10 dur¹⁴. Bu oranlar dava şartı olup hakim tarafından resen nazara alınır¹⁵.

4. Feshi talep hakkının haklı sebebe dayanması gerekir

Türk hukukunda haklı sebep Kanunda tanımlanmamış, haklı sebepler örnek olarak da gösterilmemiş, bu kavramın niteliklerinin gösterilmesi ve tanımlanması yargı kararlarıyla öğretiyeye bırakılmıştır. *Tekinalp*'e göre şu hallerden birinin veya bazılarının bulunması halinde haklı sebep mevcuttur¹⁶;

- a) Çoğunluğun yönetimi anonim ortaklığın finansal durumunun devamlı olarak kötüye gitmesine, ödeme dar boğazına girmesine ve acze düşmesine yol açacak nitelikte ise,
- b) Anonim ortaklığın kaynaklarının sistematik olarak çoğunluğa veya onun ortaklık ve işletmelerine aktarılıyorsa,
- c) Kar dağıtmama politikasının sürekli hale gelmesi,
- d) azlık haklarının devamlı ihlalî.

İsviçre öğretisinde genel kurulun birçok kez kanuna aykırı bir şekilde toplantıya çağrılmış olması, genel kurul olağan toplantısının sürekli ve devamlı şekilde yapılamaması, azlık hakları ile bireysel hakların devamlı ihlalî, özellikle bilgi alma ve inceleme haklarının engellenmesi, şirketin sürekli zarar etmesi, dağıtılan kâr payının düzenli azalması, haklı sebep sayılmıştır¹⁷. Buna karşılık ileride kötüye kullanma hususunda sadece korku ve endişeye dayanan varsayımlar ve olumsuz beklentiler haklı sebep sayılmamıştır¹⁸. İleri sürülen sebeplerin haklı olup olmadığına karar verecek olan mahkemedir.

¹³ Esas sermayenin en az onda birine sahip olma şartının, esas sözleşme ile ne ağırlaştırılabileceği ne de hafifletilemeyeceği konusunda *bkz.*: Rauf Karasu, *Anonim Şirketlerde Emredici hükümler İlkesi*, Ankara 2009, s.145.

¹⁴ OR.736/4; “durch Urteil des Richters, wenn Aktionäre, die zusammen mindestens zehn Prozent des Aktienkapitals vertreten, aus wichtigen Gründen die Auflösung verlangen. Statt derselben kann der Richter auf eine andere sachgemässe und den Beteiligten zumutbare Lösung erkennen”.

¹⁵ Şahin, s.345.

¹⁶ Ünal Tekinalp, *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s.292.

¹⁷ Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Şerhi, C.II*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.1791.

¹⁸ Pulaşlı, *Şerh*, s.1791.

5. Hâkimin taleple bağli olmaması

Mahkeme sebepleri haklı bulsa bile fesih kararı vermek zorunda değildir. Nitekim bu husus TTK.531'in gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir; “*şirketin feshini haklı kılan sebeplerin varlığına rağmen, yaşatılmasının ekonomik ve rasyonel ağıdan daha doğru olacağına kanaat getiren mahkeme; şirketi feshetmek yerine, fesih talebinde bulunan pay sahiplerinin paylarının gerçek değerinin ödenmesine ve kendilerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir. Davacıya paranın kimin tarafından ve nasıl ödeneceği, bu payları geçici olarak şirketin iktisap edip edemeyeceği yargı kararlarına ve öğretideki görüşlere göre belirlenecektir*”.

Türk hukukunda mahkemenin feshi haklı gördüğü durumda *şirketi feshetmek yerine, fesih talebinde bulunan pay sahiplerinin paylarının gerçek değerinin ödenmesine ve kendilerinin şirketten çıkarılmalarına* karar vermesi hali açıkça zikredilmesine karşılık İsviçre hukukunda bu alternatifin açıkça zikredilmemesi Türk hukukunun alternatif çözümlerine feshe üstün tuttuğu şeklinde yorumlanmaktadır¹⁹.

Fesih en son çare olmalıdır. İptal davası açma, yönetim kurulu aleyhine sorumluluk davası açma, bilgi alma ve özel denetim talep edilmesi gibi yollara gitmek varken fesih davası açılması dava şartı değilse de açılan davanın reddini gerektirebilir²⁰. Aksi takdirde yönetim kurulu üyelerine tazminat ve iptal davası ile ilgili sebepler çoğunlukla şirketin feshi için de haklı sebep teşkil edebileceğinden pay sahipleri bu kanuni imkanlar yerine etkin araç olarak fesih davasına yönelebileceklerdir²¹.

Duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme örnek olarak; kar dağıtma zorunluluğu, uygun bir yeni pay sahibinin şirkete alınması, sermaye artırımı, davacı azınlığın yönetim kurulunda temsili, bir iştirakin şirketten ayrılması, şirketi sağlığa kavuşturabilecek kısmî tasfiye verilebilir²².

¹⁹ Tekinalp, *Sermaye*, s.289.

²⁰ Ayşe Sumer, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Anonim Ortaklıkların Haklı Nedenle Feshi”, MÜİİBF Dergisi, 2010, C.XXVIII, S.I, s. 176; Tekinalp, s.288.

²¹ Moroğlu, *Makaleler*, s. 100.

²² Tekinalp, *Sermaye*, s.294; Pulaşlı, *şerh*, s.1793 vd.

5. Feshi talep hakkının makul sürede ileri sürülmesi gerekir

Türk ve İsviçre hukukunda fesih davası açılması için özel bir zamanaşımı süresi öngörülmemiştir. Fesih gibi etkili bir silahın keyfi kullanılmasını engellemek için haklı neden oluşturacak vakıaların oluşundan itibaren iki yıllık bir kısa zamanaşımı süresinin menfaatler dengesine uygun olacağı ifade edilmiştir²³. *Moroğlu* ise kanun tasarı halinde iken; “Dava hakkı, feshi neden olan son işlem veya eylemden itibaren bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar” şeklinde bir metin önermiştir²⁴. *Şahin* ise, bir yıllık bir zamanaşımı veya hak düşürücü sürenin öngörülmesinin davanın niteliğine uygun olmadığını, davanın feshi yol açan sebebin öğrenilmesinden itibaren makul bir sürede açılması gerektiğini, makul sürenin somut olayın şartlarına ve haklı sebebin niteliğine göre mahkemece belirleneceğini ifade eder²⁵. Herhalde haklı sebebin meydana gelmesinden uzun süre sonra fesih davasının açılması dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder²⁶.

SONUÇ

Azınlığın haklı sebeplerle anonim şirketin feshini talep etme hakkı çoğunluk pay sahiplerine karşı kendilerine verilen radikal bir araçtır²⁷. Dolayısıyla mahkemelerin bu konuda sebebin haklı olup olmadığını değerlendirmede isabetli karar vermeleri ve feshi son çare olarak görerek alternatif çözümlere yönelmeleri kanunun amacına uygun düşecektir. Mahkemeye bu konuda takdir yetkisi tanınmıştır. Türk hukuku açısından yeni olan bu hüküm içtihatlar yoluyla somut çözümlere ulaşacaktır. Örneğin, feshi talep hakkının ileri sürülmesindeki makul sürenin ne olması gerektiği mahkeme kararlarıyla çözülecektir. Fesih davasının azınlık tarafından kötü niyetle kullanılmasının önüne geçmek için 1/10 yerine daha yüksek oranların belirlenmesi gerektiği ileri sürülmüşse de²⁸ feshin en son çare olması, diğer hukuki imkanların kullanılmasının gerekmesi, kanuni tercihin alternatif çözümler olduğu gerçeği karşısında büyük bir risk oluşturmadığı

²³ Sumer, *Tasarı*, s.179.

²⁴ Erdoğan Moroğlu, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Değerlendirme ve Öneriler*, İstanbul 2009, s. 306.

²⁵ Şahin, s.360. Benzer görüşte bkz.: Oruç Hami Şener, *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku*, Ankara, 2012, s. 597. Murat Oruç, “6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Anonim Ortaklıktan Haklı Sebeple Fesih İstemine Bağlı Çıkarılma”, *Batider* (2011), C.XXVII, S.1, s.220.

²⁶ Pulaşlı, *Şerh*, s.1792.

²⁷ Pulaşlı, *Şerh*, s.1787.

²⁸ Sumer, *Tasarı*, s.180.

kanaatindeyiz. Çünkü anonim şirketin feshedilmesi sadece ortakların değil üçüncü kişilerin de maruz kalacağı ekonomik ve sosyal türdeki ağır sonuçları beraberinde getirecektir²⁹.

KAYNAKÇA

BAHTİYAR, Mehmet. Ortaklıklar Hukuku, İstanbul: Beta, 2012.

BİRSEL, Mahmut T. “Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları”, İmran Öktem’e Armağan, Ankara 1970.

CANPOLAT, Selin Sert. “Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının İncelenmesi”, TBB Dergisi, Sayı 74, 2008.

KAHYAOĞLU, Emin Cem. “Anonim Ortaklıkta Haklı Sebep Fesih”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, İstanbul 2011.

KARASU, Rauf. Anonim Şirketlerde Emredici hükümler İlkesi, Ankara 2009.

KIRCA, İsmail (Manavgat/Şehirli Çelik), Anonim Şirketler Hukuku, C.1, Ankara 2013.

MOROĞLU, Erdoğan. “Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması ve Haklı Nedenlerle Fesih”, Makaleler I, İstanbul 2001.

MOROĞLU, Erdoğan. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul 2009.

ORUÇ, Murat. “6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Anonim Ortaklıktan Haklı Sebep Fesih İstemine Bağlı Çıkarılma”, Batider (2011), C.XXVII, S.1, s.209-233.

PULAŞLI, Hasan. Şirketler Hukuku Şerhi, C.II, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011 (*Şerh*).

²⁹ Pulaşlı, *Şerh*, s.1788.

PULAŞLI, Hasan. Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.

SUMER, Ayşe. Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul 1991.

SUMER, Ayşe. “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Anonim Ortaklıkların Haklı Nedenle Feshi”, MÜİİBF Dergisi, 2010, C.XXVIII, S.I, s. 171-181 (*Tasarı*).

ŞAHİN, Ayşe. Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013.

ŞENER, Oruç Hami. Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, Ankara, 2012.

TEKİNALP, Ünal. “Otuz Yıllık Uygulamanın Işığında Azınlık Hakları Sisteminin ve Uygulamasının Değerlendirilmesi”, Türk Ticaret Kanunu’nun 30. Yıl Semineri, İstanbul 1988.

TEKİNALP, Ünal. Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013 (*Sermaye*).